

Rīcība klimata jomā: Padome un Parlaments vienojas izveidot ES oglekļa dioksīda piesaistes sertifikācijas sistēmu

Avots: Latvijas Mežu sertifikācijas padome

Padomes un Eiropas Parlamenta sarunu dalībnieki ir panākuši provizorisku politisku vienošanos par regulu, lai izveidotu pirmo Eiropas Savienības (ES) līmeņa sertifikācijas sistēmu oglekļa pastāvīgai piesaistīšanai, oglekļa audzēšanai un oglekļa uzglabāšanai produktos. Brīvprātīgā sistēma ir paredzēta, lai atvieglotu un paātrinātu augstas kvalitātes oglekļa piesaistes un augsnes emisiju samazināšanas pasākumu ieviešanu ES.

Kad regula stāsies spēkā, tā būs pirmais solis ceļā uz visaptverošas oglekļa dioksīda aizvākšanas un augsnes emisiju samazināšanas sistēmas ieviešanu ES tiesību aktos. Tas palīdzēs sasniegt ES vērienīgo mērķi - līdz 2050. gadam sasniegt klimatneitralitāti, kā noteikts Eiropas klimata tiesību aktos. Panāktā vienošanās ir provizoriska, kamēr abas institūcijas to nav oficiāli pieņēmušas.

Galvenie nolīguma elementi

Regulas darbības joma

Regulā tiks iekļauta atklāta oglekļa piesaistes definīcija, kas atbilst ANO Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes (IPCC) definīcijai un kas attiecas tikai uz atmosfēras vai biogēnā oglekļa piesaisti. Tā attieksies uz šādām oglekļa piesaistes un emisiju samazināšanas darbībām un izšķirs četrus atbilstošus vienību veidus:

1. Pastāvīga oglekļa aizvākšana (atmosfēras vai biogēnā oglekļa uzglabāšana vairākus gadsimtus)
2. Īslaicīga oglekļa uzglabāšana ilglaicīgos produktos (piemēram, koksnes būvizstrādājumos), kas ilgst vismaz 35 gadus un ko var uzraudzīt uz vietas visu monitoringa periodu.
3. Īslaicīga oglekļa uzkrāšana, ko rada oglekļa audzēšana (piemēram, mežu un augsnes atjaunošana, mitrāju apsaimniekošana, pļavas ar jūraszālēm).

4. Oglekļa emisiju samazināšana augsnē (oglekļa lauksaimniecībā), kas ietver oglekļa un slāpekļa oksīda emisiju samazināšanu no augsnes apsaimniekošanas un darbības, kurām kopumā jāsamazina oglekļa emisijas no augsnes vai jāpalielina oglekļa piesaiste no bioloģiskās vielas (piemēram, mitrāju apsaimniekošana, augsnes neapstrādāšana un segsējas kultūras, mēslošanas līdzekļu izmantošanas samazināšana apvienojumā ar augsnes apsaimniekošanas praksi utt.).

Salīdzinājumā ar Komisijas priekšlikumu tas nozīmē, ka regulas darbības joma tiek paplašināta, iekļaujot tajā arī augsnes emisiju samazināšanu. Lai varētu sertificēt oglekļa pagaidu uzkrāšanu, kas radusies oglekļa audzēšanas un augsnes emisiju samazināšanas pasākumu rezultātā, tai jāilgst vismaz piecus gadus, un tā nedrīkst izraisīt zemes iegādi spekulatīviem mērķiem, kas negatīvi ietekmētu lauku kopienas.

Komisijai ir uzdots līdz 2026. gadam sagatavot ziņojumu par to, vai ir iespējams sertificēt darbības, kuru rezultātā samazinās emisijas, kas nav saistītas ar augsni (oglekļa un slāpekļa oksīda emisijas). Ziņojuma pamatā būs izmēģinājuma sertifikācijas metodoloģija darbībām, kas samazina lauksaimniecības emisijas no fermentācijas un kūtsmēsļu apsaimniekošanas.

Darbības, kuru rezultātā netiek piesaistīts ogleklis vai samazinātas emisijas no augsnes, piemēram, atmežošanas novēršana vai atjaunojamās enerģijas projekti, nav iekļautas regulas darbības jomā. Likumdevēji vienojās arī izslēgt pastiprinātu ogļūdeņražu reģenerāciju no pastāvīgās oglekļa dioksīda aizvākšanas darbībām un skaidri precizēt, ka regulas darbības jomā ir iekļautas darbības un operatori jūras vidē.

Jaunie noteikumi attieksies uz darbībām, kas tiek veiktas ES. Tomēr, pārskatot regulu, Komisijai būtu jāapsver iespēja atļaut ģeoloģisko oglekļa uzglabāšanu kaimiņos esošajās trešajās valstīs ar nosacījumu, ka šīs valstis atbilst ES vides un drošības standartiem.

Sertifikācijas kritēriji un procedūra

Pagaidu nolīgumā saglabāta Komisijas priekšlikuma prasība, ka oglekļa piesaistes darbībām jāatbilst četriem galvenajiem kritērijiem, lai tās

varētu sertificēt: kvantitatīviem, papildināmības, ilgtermiņa uzglabāšanas un ilgtspējas.

Pamatojoties uz šiem kritērijiem, Komisija ar ekspertu grupas palīdzību izstrādās pielāgotas sertifikācijas metodikas dažādiem oglekļa piesaistes darbību veidiem, lai nodrošinātu pareizu, saskaņotu un rentablu oglekļa piesaistes kritēriju īstenošanu. Likumdevēji ir veikuši dažas izmaiņas, lai precīzāk noteiktu, pamatojoties uz kādiem kritērijiem jāizstrādā metodikas, un iekļāvuši norāžu sarakstu par to, kurām darbībām jāpiešķir prioritāte.

Likumdevēji vienojās saglabāt sertifikācijas procesa galvenos elementus un sertifikācijas brīvprātīgo raksturu, bet iekļāva papildu skaidrojumus par to, kā sertifikācijas process darbojas.

Attiecībā uz oglekļa lauksaimniecības ilgtspēju likumdevēji ir pievienojuši norādes par to, kā jāsaprot ilgtspējas mērķi. Likumdevēji ir iekļāvuši noteikumu, ka oglekļa lauksaimniecības darbībai vienmēr ir jārada vismaz papildu ieguvums bioloģiskajai daudzveidībai (tostarp augsnes veselībai un zemes degradācijas novēršanai).

Attiecībā uz oglekļa dioksīda audzēšanas darbībām pagaidu nolīgums dod dalībvalstīm iespēju sniegt lauksaimniekiem konsultācijas par pieteikšanās procedūru un ļauj panākt sinerģiju starp kopējās lauksaimniecības politikas lauksaimniecības zemes gabalu identifikācijas sistēmu (LPIS) un informāciju, kas iegūta sertifikācijas procesā saskaņā ar šo sistēmu.

Oglekļa tīrais ieguvums

Sertificētas oglekļa dioksīda aizvākšanas un augsnes emisiju samazināšanas darbības radīs atbilstošas vienības (*viena vienība ir vienāda ar vienu metrisku tonnu CO₂ ekvivalenta sertificēta neto ieguvuma, kas radies, veicot vienu no oglekļa dioksīda aizvākšanas vai augsnes emisiju samazināšanas darbībām*).

Turklāt likumdevēji ir vienojušies iekļaut, ka sertificētās vienības var izmantot tikai ES klimata mērķiem un valsts noteiktajam ieguldījumam (NDC) un tās nedrīkst veicināt trešo valstu NDC un starptautiskās

atbilstības shēmas. Šie noteikumi, tostarp par attiecīgajām korekcijām, tiks pārskatīti 2026. gadā.

Uzraudzība un atbildība

Regulā ir noteikti skaidri uzraudzības pienākumi un noteikumi par operatoru atbildību. Sarunu dalībnieki vienojās nošķirt darbības periodu no monitoringa perioda (kas vienmēr aptver vismaz darbības periodu) un precizēja, ka operatori būs atbildīgi par visiem reversijas (t. i., CO₂ izplūdes atpakaļ atmosfērā) gadījumiem, kas radušies oglekļa dioksīda aizvākšanas darbības rezultātā monitoringa perioda laikā.

Vienošanās aicina Komisiju, izstrādājot sertifikācijas metodiku, iekļaut skaidrus atbildības mehānismus. Atbildības mehānismiem būtu jārisina atgriezeniskās darbības gadījumi un sekas, ko rada nepilnīga vai pārtraukta uzraudzība un operatoru neatbilstība uzraudzības periodā. Tie var ietvert kolektīvās rezerves vai oglekļa dioksīda piesaistes vienību kontus, kā arī iepriekšējas apdrošināšanas mehānismus.

ES reģistrs

Tekstā, par ko vienojušies likumdevēji, Komisija tiek aicināta četrus gadus pēc regulas stāšanās spēkā izveidot kopīgu un pārredzamu elektronisku ES mēroga reģistru, lai padarītu publiski pieejamu informāciju par sertifikāciju un vienībām, tostarp atbilstības sertifikātus un sertifikācijas revīziju kopsavilkumus. Līdz tam laikam sertifikācijas sistēmām saskaņā ar regulējumu jānodrošina publiski reģistri, kas balstās uz automatizētām un savstarpēji savietojamām sistēmām. Likumdevēji arī ieviesa noteikumus par ES reģistra finansēšanu, ko finansēs no ikgadējām fiksētām lietotāju maksām un kuras būs proporcionālas reģistra izmantošanai.

Turpmākie pasākumi

Provizorisko nolīgumu iesniegs apstiprināšanai dalībvalstu pārstāvjiem Padomē (Pastāvīgo pārstāvju komitejā) un Parlamenta Vides komitejai. Ja teksts tiks apstiprināts, pēc juristu lingvistu veiktas pārskatīšanas tas

būs oficiāli jāpieņem abās institūcijās, - tikai tad to varēs publicēt ES Oficiālajā Vēstnesī un tas stāsies spēkā.

Konteksta informācija

Lai gan ES prioritāte klimata jomā ir strauji samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas, lai līdz 2050. gadam sasniegtu klimatneitralitāti, tai būs arī jākompensē atlikušās problemātiski samazināmās emisijas, palielinot oglekļa piesaisti atmosfērā. Kā pirmo soli ceļā uz oglekļa piesaistes shēmu turpmāku integrēšanu ES klimata politikā Eiropas Komisija 2022. gada 30. novembrī ierosināja regulu ar ko izveido brīvprātīgu ES mēroga sistēmu, lai sertificētu augstas kvalitātes oglekļa piesaistes shēmas.

Priekšlikuma mērķis ir veicināt oglekļa dioksīda aizvākšanas tehnoloģiju un ilgtspējīgu oglekļa audzēšanas risinājumu izstrādi. Tā mērķis ir arī radīt jaunas ienākumu iespējas nozarēm, kas izmanto oglekļa aizvākšanas tehnoloģijas vai izstrādā ilglaicīgas oglekļa uzglabāšanas produktus un zemes apsaimniekotājiem, kuri iesaistās inovatīvās “oglekļa audzēšanas” praksēs. Šim nolūkam tajā ir paredzēti skaidri un juridiski uzticami noteikumi ES līmenī, lai kvantitatīvi noteiktu, uzraudzītu un pārbaudītu oglekļa dioksīda piesaistīšanu.

Padome 2023. gada 17. novembrī pieņēma sarunu pilnvaras Pastāvīgo pārstāvju komitejas līmenī, savukārt Eiropas Parlaments savu nostāju apstiprināja 2023. gada 21. novembrī.